

Злата Лукић¹
Београд

КЊИЖЕВНОСТ И ИСТОРИЈА ОД АРИСТОТЕЛА ДО ИСТОРИОГРАФСКЕ МЕТАФИКЦИЈЕ

Циљ овог рада јесте да пружи кратак осврт на основна теоријска разматрања односа књижевности, односно приче или фикције на једној страни и историје, односно историографије на другој, објашњавајући основне концепте развијане на ову тему и пратећи хронологију њиховог развијања. У раду се излажу ставови неколицине теоретичара – од Платона и Аристотела, преко Ролана Барта, Дорит Кон и Лубомира Долежела, до историчара Хејдена Вајта. У другом делу рада, цела прича о односу књижевности и историје заокружује се усредсређивањем на концепт историографске метафикције који развија Линда Хачон у својој студији *Поетика постмодернизма – историја, теорија, фикција*, и на то како се у оквирима ове теорије третира однос фикције и историје. Главна питања која се притом разматрају јесу објективност историјског знања, проблем референцијалности и репрезентације, интертекстуална природа прошлости, као и идеолошке импликације писања о историјским догађајима.

Кључне речи: књижевност, фикција, историја, историографска метафикција, објективност, референцијалност, интертекстуалност, идеолошке импликације историје

Увод

Међусобни однос књижевности и историје представља изузетно комплексно питање које кроз векове интригира теоретичаре књижевности, историчаре, естетичаре уметности и филозофе подједнако. Наиме, овим проблемом сви они баве се од давнина, те је тако још у антици Аристотел, упућујући имплицитну критику теоријским ставовима свога учитеља Платона, уочио потребу да дефинише разлику између поезије и историје. Овој проблематици враћају се и многи други мислиоци, који јој прилазе са различитих страна и тумаче на основу различитих методологија, те се отуда у теорији можемо сусрести са различитим називима за концепте у средишту овог поређења. Тако говоримо о причи, фикцији, фикционалном наративу, фикционалној приповести, приповедном дискурсу, итд., на једној страни, односно фактуалном, истинитом, историјском дискур-

¹ zlatalukic@gmail.com

су или приповести, итд., на другој страни, при чему суштина проблема остаје иста.

Свесни да су се овим проблемом бавили многи, у првом делу рада направићемо кратак осврт на основна теоријска разматрања односа књижевности, односно приче или фикције на једној страни и историје, односно историографије на другој, објашњавајући основне концепте развијане на ову тему, пратећи притом хронологију њиховог развијања. У овоме ћемо се ослањати на ставове неколицине теоретичара – сем Платона и Аристотела, поменућемо теоретичаре попут Ролана Барта, Дорит Кон и Лубомира Долежела, али и историчара Хејдена Вајта. Циљ ће нам притом бити да, у другом делу рада, целу причу заокружимо стављајући нагласак на концепт историографске метафикције који развија Линда Хачон у својој студији *Поетика постмодернизма – историја, теорија, фикција*, и на то како се у оквирима ове теорије третира однос фикције и историје.

1. Од историјског представљања до изједначења и назад

1.1 Платон и Аристотел – проблем истине књижевног дела

Најстарији покушај да се дефинише песништво, односно књижевност, учинио је управо Аристотел у својој *Поетици*, и то на основу позивања на историографију и подвлачења разлике у односу на исту. Како он каже, историчар и песник „разликују се тиме што један приповиједа стварне догађаје, а други оно што би се могло очекивати да се догоди“, односно оно „што је могуће по вјеројатности или нужности“, на основу чега даље тврди да је зато „пјесничко умијеће филозофскије од повјести и треба га схватити озбиљније од ње“ (Аристотел 2005: 1451–61). Овако дефинисана дистинкција означила је почетак расправа на тему сложених односа између фикције и истине, а самим тим довела и до проблематизовања кључног *дискурса истинитости* у нашој цивилизацији.

Управо из тог разлога, пре него што се упустимо у даља разматрања комплексног односа књижевности и историје, кратко ћемо се осврнути на Платоново и Аристотелово схватање истине уметничког дела, односно указати на кључну разлику која с тим у вези постоји у њиховим теоријским поставкама. Наиме, Платон проблему истине приступа „и из језичке и из онтолошке перспективе, али је код њега језички приступ истини обојен његовом онтологијом“ (Квас 2009: 9), те тако он долази до закључка да је песничко дело „троструко удаљено од једино истинитог света идеја или форми“, и да, самим тим, никада не може бити „парадигматски истинито“ (Квас 2009: 11).

За разлику од Платона, који песничку мимезу разуме као имитацију, односно копирање стварности, код Аристотела наилазимо на формализовано разумевање мимезе, јер „уметност као миметичка категорија омогућава приступ формалним принципима ствари и бића“ (Квас 2009: 14). Другим речима, најзначајнија разлика између Платонових и Аристо-

телових ставова огледа се у томе што Аристотел инсистира на томе да се „путем миметичког, песничког дела остварује највиша формална истина“ (Квас 2009: 14).

1.2 *Ролан Барт – радикално изједначење и праћења кријтика*

Много векова након што су Платон и Аристотел изнели своје основне теоријске поставке и указали на могућност различитог тумачења истинитости књижевног дела, ово питање остаје актуелно, а с њим у вези нарочито однос песништва и историје, на који, како смо видели, указује и сам Аристотел. Након вишевековног, преовлађујућег става у традиционалном, аристотеловском маниру, да су песништво, односно књижевност и историја два суштински различита наратива, на сцену ступа Ролан Барт. Ослањајући се на кључни аргумент да књижевност и историја деле једну значајну карактеристику, наиме да се обе служе приповедањем, односно „нужно имају наративну организацију“ (Стевић 2003: 4), он на радикалан начин потпуно укида разлику између ова два дискурса. Ову идеју Барт први пут износи у свом есеју „Дискурс историје“ 1967. године, у коме полази од следећег, често цитираног питања:

...да ли се приповест о прошлим догађајима, која је у нашој култури, почев од Грка, општеприхваћено бивала подређена законитостима историјске „науке“, стављана под неумољиву гаранцију „стварног“, оправдавана принципима „рационалног“ излагања – да ли се, дакле, та форма приповедања заиста разликује неким посебним својством, неком несумњивом специфичношћу, од фикционалне приповести каква постоји у епу, роману, драми? (Барт 2005: 38)

Одговор до којег Барт долази, разлажући проблем на три нивоа – форму исказивања, садржај и значење – јесте негативан; дакле, по његовом мишљењу, нема суштинске разлике између историјског и фикционалног приповедања. Ова тврдња представља својеврсну прекретницу у теорији књижевности, и доводи до оштрих реакција и критика теоретичара књижевности, који сматрају да је Барт пренаглио у свом закључку, те га одбацују као неоснован.

Примера ради, Дорит Кон упућује примедбу Бартовој теорији у којој каже да је он превидео да је објективно приповедање „карактеристично и стабилно искључиво у историјском приповедању“, док је у фикционалном приповедању нарација само једна од бројних наративних могућности и да романсијер, за разлику од историчара, може да бира између овакве „безличне“ и других типова такозваних „личних“ наративних техника у којима он усваја тачку гледишта неког од својих ликова (Кон 1990: 786), као што је то случај у унутрашњем монологу, односно току свести. Тако се у историјском дискурсу, тврди Д. Кон, прошли догађаји не могу представити из перспективе историјске личности о којој се ради, већ само из перспективе „историчара-наратора који се осврће ка прошлости“, те да је стога систем историјске нарације „дефектан“ у поређењу са виртуелним

модализацијама фикције (Кон 1990: 786). У наставку своје оштре критике Бартовог чувеног есеја, Д. Кон изричито каже да је њиме Барт заслепо све потоње модерне теоретичаре, те да се она, уместо тога, ослања на основне поставке Женетове наратологије, као што ћемо видети у наредном одељку.

1.3 Дорит Кон – *шри криџеријума фикционалности*

Дорит Кон даље развија идеју односа историје и фикције и, приступајући приповедању са наратолошког становишта, формулише три основна критеријума фикционалности, које користи како би подвукла разлику између историјског и фикционалног приповедања. Први критеријум тиче се бинарне опозиције између приче и приповедања, фабуле и сужеа (терминологијом руских формалиста), односно приче и дискурса (терминологијом англо-америчке теорије прозе, коју усваја и Д. Кон). Други критеријум бави се тачком гледишта, односно перспективом из које се сагледавају предочена збивања (или, женетовском терминологијом, аспектима гласа и начина), док трећи указује на однос између емпириског писца дела и његовог приповедача (Кон 1990: 777).

Разлика између фиктивног и историјског приповедања на основу првог критеријума постаје више него јасна након луцидног указивања Дорит Кон на чињеницу да у фикционалном приповедању фабула и суже постоје *истовремено*, у истој синхронијској равни (Кон 1990: 781), док, насупротив томе, у историји, догађаји о којима се приповеда постоје *пре* него што историчар започне своју приповест. До ове дистинкције Д. Кон заправо долази након разматрања питања референцијалности², које је доводи до закључка да стандардни модел са два нивоа – прича/дискурс који доминира фикционалним наративом, у случају историјског наратива, мора бити проширен тако да обухвата и додатни трећи ниво – референцијалност (Кон 1990: 778–779). Дакле, управо увођењем концепта референцијалности, како истиче Д. Кон, постаје очигледна дијахронијска димензија историјског наратива, која је, на другој страни – у фикционалном наративу – потпуно одсутна (Кон 1990: 781).

Други критеријум фикционалности који формулише Д. Кон позива се на наративне технике за предочавање мисли и осећања јунака у приповедном тексту – технике које представљају дистинктивно обележје фикционалног приповедања. Са друге стране, у историјском приповедању је потпуно незамисливо присуство такозваних „личних“ наративних техника, пошто је само по себи јасно да историчар нема непосредан увид у мисли и осећања историјских личности о којима пише, и да сваки сегмент његове приповести мора бити поткрепљен одговарајућим оригиналним сведочанствима, односно документима. Ма колико нам се очигледном чинила ова дистинкција, како Д. Кон истиче, њене „далекосежне импли-

2 Више о референцијалности, и са њом повезаном концепту интертекстуалности, видети у поглављима 2.2 и 2.3.

кације по модалну структуру историјског у поређењу са фикционалним дискурсом никада нису биле јасно формулисане нити анализиране са наратолошког аспекта“ (Кон 1990: 785).

Коначно, можда најконкретнију разлику између историјског и фикционалног приповедања представља трећи критеријум који Д. Кон дефинише, указујући на то да су у фикцији писац и приповедач „бића различите врсте“ и да „припадају различитим нивоима стварног“³, док је у историјским жанровима „приповедач у тексту иста особа чије је име исписано на корицама књиге“ (Кон 1990: 792). Другим речима, у историјској приповести постоји онтолошки идентитет између аутора и приповедача у тексту, док у фикционалном наративу то није случај.

1.4 Лубомир Долежел – *постмодернистички осврт на однос фикције и историје*

Као што смо већ истакли, Бартова радикална теорија укидања разлике између историјског и фикционалног приповедања наишла је на бројне критике теоретичара који су на различите начине покушали да подвуку да разлике између ова два дискурса итекако постоје. Осим Дорит Кон чије смо аргументе укратко изложили, поменућемо још једног теоретичара – Лубомира Долежела, који у свом раду „Фикционална и историјска приповест: у сусрет постмодернистичком изазову“ покушава, а рекло би се у великој мери и успева да преиспита однос између историјске и фикционалне приповести.

У првом делу свог рада Долежел се још једном враћа на Ролана Барта и Хејдена Вајта, налазећи извесне сличности у њиховим закључцима (примера ради, обојица се баве питањем односа језика и стварности), и покушавајући да разоткрије саме зачетке идеје изједначавања историје и фикције. Наиме, по његовом мишљењу ова идеја настаје на основу нелогичних закључака и неоправданих замена теза:

До овог двоструког изједначења – „структурисање заплета = књижевна операција = стварање фикције“ – не долази се анализом, него заменом синонима, тј. заменом термина које сам Вајт сматра синонимима. Изједначење историје и фикције прокријумчарено је у постмодернистичку парадигму путем таутологије. Структурисање заплета је књижевна операција; историја је, стога, исто што и стварање фикције. [---] Касније ово двоструко изједначење [...] постаје догма, коју читав један постмодернистички хор понавља без икаквог теоријског оправдања. (Долежел 2003: 65)

У наставку рада, Долежел објашњава концепт могућих светова позивајући се на метафизику и логичку семантику, а затим, премештајући дискусију са плана дискурса на план света, наводи најочљивије разлике

3 Овде се Д. Кон поново ослања на Женетову наратологију, конкретно на његову класификацију и дефиницију хетеродијегетичког и хомодијегетичког приповедача, као и на његову разраду концепта фокализације.

између фикционалних и историјских светова, од којих ћемо ми овде поменути само две. Као прва и најзначајнија разлика намеће се чињеница да су историјски светови ограничени на физички могуће, док, са друге стране, стваралац фикције има слободу да се креће „по читавом универзуму могућих светова и да фикционални живот удахне свету било ког типа“ (Долежел 2003: 70), те се тако у делима фикције, сем реалистичних и природних светова, могу срести и надреалистични или фантастични светови.

Друга разлика тиче се „празнина“ у фикционалним и историјским световима, који су, како каже Долежел, нужно непотпуни (Долежел 2003: 71). Међутим, иако постојање ових празнина представља дистинктивно својство и фикционалних и историјских светова, разлике су уочљиве у пореклу тих празнина, њиховој врсти и расподели. Тако је, рецимо, у фикцији питање празнина одговорност самог ствараоца, који има слободу да одређене празнине остави у свом делу, односно да их расподели по сопственом нахођењу, при чему ће његов избор зависити од естетичких, стилистичких и семантичких критеријума (Долежел 2003: 71). Другим речима, празнине представљају интегрални део процеса стварања фикционалног света, те су, самим тим, како истиче Долежел, онтолошког карактера. Са друге стране, међутим, празнине у историјским световима етимолошке су природе, пошто настају услед ограничености људског знања (Долежел 2003: 72).

Иако Долежел у свом раду јасно ставља до знања да је суштински противан Бартовом (и Вајтовом) изједначењу фикције и историје, које назива „фаталним“, он такође истиче да поновно успостављање опозиције између ова два дискурса не сме да подразумева и порицање „разноликних и непрестаних размена“ између њих (Долежел 2003: 63). Другим речима, он каже да истина није ни црна ни бела, ни тамо ни овде, да не треба ићи из крајности у крајност, од изједначења до потпуног супротстављања, већ прихватити да историја и фикција, свака са својим специфичностима, поседују и карактеристике које их зближавају, те да је отуд неизбежно повремено, а у постмодернизму и све чешће, продирање фикционалног наративног света у историјски и обрнуто.

2. Однос фикције и историје у историографској метафикцији Линде Хачон

У својој чувеној студији под називом *Поетика постмодернизма – историја, теорија, фикција*, Линда Хачон, између осталог, разрађује своју теорију историографске метафикције, износећи притом своје виђење односа историје и фикције. То виђење се, најједноставније речено, своди на „проблематизовање историје у постмодернизму“ (Хачон 1988: xii), које она најављује већ у самом предговору своје књиге. Хачонова затим даље разрађује ову идеју, наводећи, између осталог, да историографска метафикција побија „природне и здраворазумске методе диференција-

ције између историјских чињеница и фикције“. Другим речима, указујући на то да су и историја и фикција првенствено дискурси, односно људски „конструкти“, Хачонова тврди да у историографској метафикцији, на основу овако дефинисаног идентита, оба наведена дискурса полажу право на то да буду сматрани истинитима (Хачон 1988: 93). Сврха историографске метафикције, како Хачонова даље наводи, јесте да нас подсети на то да, иако су се конкретни догађаји одиграли у прошлости, ми те догађаје „именујемо и конституишемо као историјске чињенице путем селекције и наративног позиционирања“ (Хачон 1988: 97). Просто речено, ми смо са тим догађајима и упознати само захваљујући њиховим дискурзивним траговима у садашњости, на чему се, као што смо већ поменули, заснивају и теорије Ролана Барта и Хејдена Вајта. Осим њих, Хачонова се позива и на многе друге теоретичаре – деконструктивисте, мислиоце новог историзма, па чак и семиотичаре. Тако, примера ради, ослањајући се на Жака Дериду и Пола Рикера, долази до закључка да историографију и фикцију повезује исти чин „префигурације, односно преобликовања нашег искуства о времену кроз конфигурације заплета“, чиме се практично тврди да су историографија и фикција „комплементарне активности“ (Хачон 1988: 100).

Као главна питања релевантна за ову тему, односно питања која проистичу из интеракције историографије и фикције и самим тим заслужују пажњу у овом раду, Хачон наводи објективност историјског сазнања, проблем референцијалности и репрезентације, интертекстуалну природу прошлости, као и идеолошке импликације писања о историјским догађајима (Хачон 1988: 117). Сваком од ових питања укратко ћемо се посветити у засебним одељцима у наставку рада.

2.1 Објективности историјског сазнања

Како Адријана Марчетић наводи, ослањајући се на Хегела, историја означава две различите ствари: „прво, оно што се догодило у прошлости, дакле саме догађаје, *res gestae*, и друго, *приповедање* о тим догађајима, односно *historia rerum gestarum*“ (Марчетић 2009: 9). Она даље наводи да се, без обзира на то на који од ова два вида историје мислимо, у њену веродостојност се, у традиционалном погледу на свет, не сумња. Другим речима, као што је то још Аристотел дефинисао, историја представља оно што се „заиста догодило“.

Међутим, теоретичари и романијери постмодернизма доводе у питање управо поузданост, односно објективност историјског сазнања, позивајући се на постмодернистичку идеју о непостојању само једне истине и уводећи концепт могућих светова, које, рецимо, спомиње Долежел. Концепт плуралитета истина у постмодернизму подразумева да не постоји смо једна Истина, већ искључиво истине у множини, односно да ништа не може представљати „неистину“ саму по себи, већ једино туђу, или другачију истину. Овај концепт илустровали су и разрадили многи постмодернистички писци у својим романима који приказују један те

исти догађај из угла различитих ликова, који га, наравно, доживљавају на себи својствен начин. Оваквом наративном техником постиже се осветљавање различитих аспеката једног догађаја који би остали у сенци да је писац, руководећи се традиционалним принципима, инсистирао на једностраној перспективи и једној јединој могућој истини.

Одељак о објективности историјског сазнања можда је најбоље закључити тврдњом Линде Хачон која на једном месту каже да је и у историјском и у фикционалном приповедању данас, наше поверење у емпиријску и позитивистичку епистемологију „пољуљано, али још увек не и уништено“ (Хачон 1988: 106), што је заправо само још један од начина да се истакне парадоксалност и контрадикторност постмодернизма.

2.2 Проблем референцијалности

Како наводи Рифатер у свом чланку „Референцијална илузија“, *референт* „означава све оно на шта можемо помислити или алудирати [...] без обзира на то да ли је оно на шта циља материјално или нематеријално, имагинарно или стварно“ (Рифатер 1990: 197). Тако се са аспекта референцијалности, између историјског и фикционалног приповедања традиционално прави следећа разлика – историја свој референт налази у стварном свету, док је референт фиктивног дискурса фиктивни, или измишљени свет. Односно, како то Вајт на једном месту једноставно, али ефектно формулише, историчар своје приче „проналази“, док их романсијер „измишља“ (Вајт 1973б: 6).

Посветивши проблему референцијалности засебан одељак у својој студији, и Линда Хачон још једном понавља ову традиционалну опозицију. Међутим, у светлу постмодернистичких идеја, нарочито истицања текстуалне, односно дискурзивне природе историје, али и увођења концепта могућих светова, ова основна дистинкција додатно се компликује. Примера ради, Хачонова помиње Рифатерову теорију у којој се тврди да је референцијалност у књижевности искључиво упућивање једног текста на други и да, стога, историја какву приказује историографска метафикција никада не може да упућује на стварни, емпиријски свет, већ само на други текст (Хачон 1988: 143). Тиме историографска метафикција заправо проблематизује како евентуално побијање тако и прихватање концепта референцијалности. Будући да се ово проблематизовање заснива на дискурзивности историје и њеној интертекстуалности, покушаћемо да то детаљније представимо у наредном одељку.

2.3 (Интиер)текстуална природа историје

Бавећи се питањем односа историје и фикције, Ролан Барт, Хејден Вајт и Мајкл Рифатер наглашавају текстуални карактер историје, односно немогућност утврђивања икаквог стабилног историјског контекста. Барт историју види као један од многих типова дискурса или текстова епохе, Вајт сматра да је историја доступна само у виду текста, те да

је историчар отуда принуђен да сам утврди сплет историјских догађаја, док Рифатер истиче интертекстуалност историје⁴. У сличном маниру, Хачонова каже да историографска метафикција сигнализира „дискурзивну природу свих референци – и оних књижевних и оних историографских“ пошто је референт увек уграђен у дискурсе наше културе (Хачон 1988: 119). Она исто тако подсећа на постмодернистичко схватање текста као *интертекста*, односно „система знакова који не упућује на саму стварност, као што је то, по њој, био случај у реалистичком роману, колико на друге текстове, књижевне и историјске, у којима је стварност предочена као врста идеолошке елаборације“ (Марчетић 2009: 47). Концепт интертекстуалности је, како Хачонова даље наводи, од суштинске важности за постмодернистичку књижевност, и она га дефинише као „формалну манифестацију жеље да се попуни јаз између прошлости и садашњости, али и жеље да се прошлост поново напише у новом контексту“ (Хачон 1988: 118). Притом се културолошки значајним интертекстом не сматрају само „озбиљна“ књижевност и историја, већ и друге форме приповести, укључујући стрипове, бајке и новинске текстове. Ослањајући се на Барта и Рифатера, Хачонова иде толико далеко да тврди да књижевно дело у постмодернизму практично више не може бити сматрано оригиналним, имајући у виду да своје значење и важност поседује само у контексту претходних дискурса (Хачон 1988: 126). Ово би могао бити њен начин да каже оно што је, заправо, давно већ речено – да су све приче већ једном испричане!

2.4 Идеолошки карактер историје

Линда Хачон указује на још један проблем с тим у вези, наиме проблем идеолошког карактера историје, и, цитирајући Хејдена Вајта, каже да и сама наративизација догађаја из прошлости представља морализацију, односно да наметање конструисаног закључка причи која није имала крај сугерише да ти догађаји (а не наративна структура коју уводи историчар) носе неко инхерентно морално значење (Хачон 1988: 192–3 и Вајт 1987: 14, 24). На сличан начин и Ролан Барт тврди да историјски дискурс у основи представља једно „идеолошко, или, да будемо прецизнији, *имагинарно* излагање, уколико је тачно да је имагинарно језик којим исказивач једног дискурса [...] „попуњава“ тему исказивања“ (Барт 2005: 43).

Најдаље у овој тврдњи можда је ипак отишао Вајт, који у једном од својих раних радова на ову тему, експлицитно наводи да „свака репрезентација прошлости има специфичне идеолошке импликације“, а затим

4 О Рифатеровој теорији песништва и његовој разради кључног појма интертекстуалности, као једног од шест „универзалија литерарности“, детаљно говори Корнелије Квас у својој студији *Интертекстуалности у поезији*. Како он наводи, „[и]нтертекст није извор утицаја или предмет имитације, већ имплицитни референт без којег тумачени текст не би имао сопствени смисао. Интертекстуалност, као стваралац смисла оставрен у односу између тумаченог текста и интертекста заправо је метод тумачења путем којег се препознају поетски елементи текста.“ (Квас 2006: 16)

предлаже њихову класификацију на анархистичке, конзервативне, радикалне и либералне (Вајт 1973а: 306–307). Даље разрађујући ову идеју, у *Метасторији*, једном од својих капиталних дела, Вајт каже да му је циљ да проучи како идеолошка разматрања утичу на покушај историчара да вербализује историју у форми наратива, а затим примећује да се чак и у делима оних историчара чији су интереси недвосмислено аполитични осећа присуство извесних идеолошких импликација (Вајт 1973б: 26–27).

Ако је оно што Барт, Вајт и Хачон тврде тачно, дакле ако смо, чим напишемо причу о неком историјском догађају, ми заправо интерпретирали чињенице на себи својствен начин и тиме им дали свој препознатљиви печат, односно унели извесну моралну поуку или идеолошку обојеност, из тога следи да не постоји идеолошки неутрална историографија, те да је овакво тумачење потпуно у складу са оном старом, добро познатом сентенцијом да „историју пишу победници“. Како наводи Марчетић у својој студији *Историја и прича*, Барт на другом месту наводи да „нема неутралних чињеница, односно чињеница којима самим приповедањем о њима није већ приписано неко „идеолошко значење“, из чега следи закључак да „нема ни интерпретативно неутралне, па самим тим ни идеолошки и вредносно неутралне историографије“ (Марчетић 2009: 24). У том контексту, међутим, посебно је занимљиво опажање Линде Хачон да тежња постмодернистичке фикције није да обелодани истину, већ да доведе у питање то *чија* је истина обелодањена (Хачон 1988: 123). Другим речима, иако романи који потпадају под жанр историографске метафикције нису „идеолошки“ у класичном смислу, пошто немају циљ да убеду читаоца у исправност одређене интерпретације света, они ипак наводе читаоца да *преиспита* своју сопствену интерпретацију (Хачон 1988: 180).

Закључак

Бавећи се односом историје и фикције, Линда Хачон истиче да „про-визорна, неодређена природа историјског знања“, као ни „преиспитивање онтолошког и епистемолошког статуса историјских ’чињеница‘“, односно „неповерење у наводну неутралност и објективност историјског приповедања“ (Хачон 1988: 88) свакако нису откриће постмодернизма, пошто су се овакве и сличне идеје несумњиво јављале и раније. Она, међутим, одмах потом додаје да ово питање тек у постмодерној књижевности долази до пуног изражаја и прераста у проблем који се више не може игнорисати. Управо из тог разлога у овом раду смо желели да прикажемо кратак преглед теоријских разматрања на ову тему, стављајући посебан нагласак баш на постулате историографске метафикције, чија се суштина можда најбоље огледа у томе да она „не претендује да репродукује догађаје, већ да нас, уместо тога, усмери на чињенице, или на нове начине интерпретирања тих догађаја“ (Хачон 1988: 154). Другим речима, идеја историографске метафикције лежи у потреби да нам укаже на могућност постојања нових начина виђења догађаја, као и на неопходност прихватања различитих гледишта, од којих свако води ка подривању коначности

историјског сазнања, али истовремено и ка откривању нових истина путем свежих интерпретација.

Литература

- Аристотел 2005: Aristotel, *О pjesničkom umijeću*. Preveo i priredio: Zdeslav Dukat. Zagreb: Školska knjiga.
- Барт 2005: R. Bart, Diskurs istorije. Prevod sa francuskog: Marija Panić. *Txt.*, br. 9/10, 38–44.
- Вајт 1973а: H. White, Interpretation in History, *New Literary History*. Vol. 4, No. 2, On Interpretation: II, . 281–314. <<http://www.jstor.org/stable/2504510>>. 24. 2. 2011.
- Вајт 1973b: H. White, *Metahistory – The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
- Вајт 1987: H. White, *The Content of the Form – Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
- Долежел 2003: L. Doležel, Fikcionalna i istorijska priповest: u susret postmodernističkom izazovu. Prevod sa engleskog: Vesna Bogojević. *Txt.*, br. 3/4, 63–81.
- Квас 2006: K. Kvas, 2006. *Intertekstualnost u poeziji*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Квас 2009: K. Kvas, Uslovi istinitosti pesničkog dela. *Anali Filološkog fakulteta*, Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet, Knjiga XXI, 9–19.
- Кон 1990: D. Cohn, Signposts of Fictionality – A Narratological Perspective. *Poetics Today*, Vol. 11, No. 4, 775–804. <<http://www.jstor.org/stable/1773077>>. 3. 4. 2011.
- Марчетић 2009: A. Marčetić, *Istorija i priča*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Рифатер 1990: M. Rifater, Referencijalna iluzija. *Treći program*, br. 85, 196–202.
- Стевић 2005: A. Stević, Dva diskursa o književnosti i istoriji. *Txt.*, br. 9/10, 3–8.
- Хачон 1988: L. Hutcheon, *A Poetics of Postmodernism – History, Theory, Fiction*. New York/London: Routledge

Zlata Lukić

LITERATURE AND HISTORY FROM ARISTOTLE TO HISTORIOGRAPHIC METAFICTION

Summary

The objective of this paper is to provide a brief overview of the main theoretic considerations of the relationship between literature, i.e. story or fiction, on the one hand, and history, i.e. historiography, on the other, by explaining the main concepts developed in this field and following the chronology of their development. The paper elaborates on the positions of several theoreticians – from Plato and Aristotle, to Roland Barthes, Dorit Cohn, and Lubomir Doležel, but also the historian Hayden White. In the second half of the paper, the whole story is rounded up by focusing on the concept of historiographic metafiction, developed by Linda Hutcheon in her study *A Poetics of Postmodernism – History, Theory, Fiction*, and the way this theory treats

the relation between fiction and history. The main issues discussed are objectivity of historical knowledge, the problem of reference and representation, intertextual nature of the past, and the ideological implications of recounting historical events.

Key words: literature, fiction, history, historiographic metafiction, objectivity, reference, intertextuality, ideological implications of history

Примљен јуна 2011.

Прихваћен за штампу октобра 2011.